

พิพิธภัณฑ์กับการปรับเปลี่ยนวิถีใหม่ในยุคนิวนอร์มัล

Museums and the Change in the Age of New Normal

Received 19 September, 2024

นันทพร พุ่มมณี¹

Revised 2 December, 2024

Nantaporn Poommanee²

Accepted 6 December, 2024

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ได้รับผลกระทบหลายด้าน ทำให้พิพิธภัณฑ์ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินงานภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดและเข้ากับการใช้ชีวิตในวิถีปกติใหม่ยุคนิวนอร์มัล (New Normal) โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารออนไลน์เป็นตัวขับเคลื่อน ร่วมกับการป้องกันทางด้านสุขอนามัย งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ โดยมีกรณีศึกษา 2 แห่ง คือ มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (สพร.) และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จากการศึกษาพบว่าพิพิธภัณฑ์มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวิถีใหม่ในยุคนิวนอร์มัล ดังนี้ 1. การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และบุคลากร มุ่งเน้นนโยบายการสื่อสารและการเข้าถึงในรูปแบบออนไลน์ การทำงานของบุคลากรเน้นการนำเสนอแนวคิดใหม่และการทำงานออนไลน์ และการพัฒนาการด้านดิจิทัล เทคนิค 2. นิทรรศการ กิจกรรม และการสื่อสารออนไลน์ เน้นประชาสัมพันธ์การเข้าชมพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง (Virtual Museum) และการจัดทำชุดความรู้ กิจกรรม การจัดอบรมและสัมมนา ผ่านแพลตฟอร์มและแอปพลิเคชัน เช่น ยูทูบ (YouTube) เฟซบุ๊ก (Facebook) ชูม (Zoom) ไมโครซอฟท์ ทีม (Microsoft Teams) อินสตาแกรม (Instagram) ตี๊กต็อก (Tik-Tok) และพบว่านิยมใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางหลัก 3. มาตรการป้องกันด้านสุขอนามัย พิพิธภัณฑ์จัดอยู่ในกลุ่มอาคารสาธารณะจึงต้องปฏิบัติตามมาตรการของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด เช่น เรื่องความสะอาด การเว้นระยะ การสวมใส่หน้ากากอนามัย การตรวจเช็คอุณหภูมิ การยืนยันตัวตนผ่านแอปพลิเคชัน การจำกัดผู้

¹ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, e-mail : nantaporn.p@rumail.ru.ac.th

บทความวิจัย, ทุนวิจัยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงปี 2566

² Department of History, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, Faculty of Humanities Fund 2023

เข้าชม ฯลฯ โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ต้องปฏิบัติตามมาตรการเฉพาะของกรมศิลปากรซึ่งประกาศใช้กับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั่วประเทศด้วย จากสถานการณ์การแพร่ระบาดนี้ หากมองวิกฤตให้เป็นโอกาสถือได้ว่าเป็นการกระตุ้นให้พิพิธภัณฑ์เกิดการพัฒนาก้าวกระโดดทั้งทางด้านบุคลากร เทคโนโลยีการจัดแสดง การสื่อสารในโลกดิจิทัล ฯลฯ นับเป็นการส่งต่อพิพิธภัณฑ์ในยุคนิวนอร์มัลสู่การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์ โควิด-19 ความปกติใหม่ นิวนอร์มัล มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (สพร.) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

Abstract

During the COVID-19 pandemic, museums were affected in several ways and had to adapt to the New Normal by implementing online communication, technology, and health safety measures. The purpose of this research is to study the effects of the COVID-19 pandemic on museums and examine their adaptation strategies. We focus on two museums: Museum Siam, (Discovery Museum) and the Bangkok National Museum. From the study, it was found that museums can adapt to the New Normal in the following ways: (1) Emphasizing communication policies and enhancing online accessibility, including a work from home policy, (2) Developing virtual museum experiences and online learning packages, with platforms like YouTube, Facebook, Zoom, Microsoft Teams ,Instagram, and Tik-Tok, with Facebook being the most popular; (3) Implementing strict health and safety measures, such as physical distancing, face masks, visitor limitations. The Bangkok National Museum, in particular, follows additional safeguarding measures mandated by the Fine Arts Department. The crisis has encouraged museums to make progressive adaptations in personnel, exhibition technology, and online communication. These changes mark a transition from the New Normal to a further of ongoing development.

Keywords: Museum, New Normal ,Coronavirus 2019 (COVID-19), Museum Siam, The Bangkok National Museum.

1. บทนำ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ตั้งแต่ปลาย พ.ศ.2562 -พ.ศ.2565 ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงแพร่กระจายไปในประเทศทั่วโลกรวมทั้งในประเทศไทย ทำให้สังคมต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิต และใช้การสื่อสารออนไลน์ทางแพลตฟอร์มต่าง ๆ รวมถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ปรับให้เข้ากับสถานการณ์และดำเนินชีวิตให้ใกล้เคียงเดิมมากที่สุด จนเกิดเป็นรูปแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ “นิวนอร์มัล (New Normal)” เช่น การสวมหน้ากากอนามัย ตั้งจุดคัดกรอง จุดเจลแอลกอฮอล์ การเว้นระยะห่างเพื่อความปลอดภัย การดำเนินชีวิตด้วยกิจกรรมออนไลน์ ฯลฯ รวมถึง“พพิธภัณฑ์” ด้วยความที่เป็นอาคารสาธารณะ ส่งผลให้พพิธภัณฑ์เป็นสถานที่เสี่ยงต่อการรับและแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) จึงต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาด ทั้งการเปิด-ปิด ตามประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ตามมาตรการของรัฐร่วมกับมาตรการการป้องกันภายในของพพิธภัณฑ์ ประเด็นที่น่าสนใจในวิกฤตการณ์ครั้งนี้คือ จากผลกระทบในด้านต่าง ๆ นั้น พพิธภัณฑ์จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาการบริหารจัดการหรือการปรับตัวอย่างไร เพื่อให้งานพพิธภัณฑ์สามารถดำเนินงานต่อไปได้จนกลับเข้าสู่สถานการณ์ปกติ การปรับตัวครั้งนี้เป็นการกระตุ้นให้พพิธภัณฑ์ได้เรียนรู้ปัญหาและพัฒนาทั้งในสายงานพพิธภัณฑ์รวมทั้งการสื่อสารกับสังคมมากขึ้น และผลของการศึกษาการปรับตัวของพพิธภัณฑ์จากสถานการณ์นี้ จะทำให้ทราบถึงแนวทางการปรับตัวของพพิธภัณฑ์ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับตัวของพพิธภัณฑ์เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์อื่นๆ รวมทั้งแนวทางของการพัฒนาพพิธภัณฑ์ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ การปรับตัวของพพิธภัณฑ์และบุคลากร
2. เพื่อศึกษา รูปแบบการจัดแสดง นิทรรศการ กิจกรรม และการสื่อสารออนไลน์
3. ศึกษามาตรการการป้องกันทางด้านสุขอนามัยระหว่างสถานการณ์การแพร่ระบาด

3. ขอบเขตและวิธีการดำเนินงานของงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีจุดประสงค์ต้องการสำรวจสถานการณ์ของพพิธภัณฑ์ในช่วงที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ช่วงระยะเวลาของการวิจัยเริ่มตั้งแต่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) โดยการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ตั้งแต่ 26 มีนาคม 2563 จนถึง 5 พฤษภาคม 2566 เมื่อองค์การอนามัยโลก (World Health

Organization :WHO) ได้ประกาศให้สถานการณ์ฉุกเฉินจากโรคระบาดนี้สิ้นสุดลง ซึ่งเป็นช่วงเวลาการปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในยุคนิวนอร์มัล

โดยกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ 2 แห่ง คือ 1) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ตัวแทนของการบริหารจัดการโดยภาครัฐ 2) มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) เป็นตัวแทนขององค์กรมหาชน

วิธีดำเนินงานวิจัย 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เริ่มจากศึกษาสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในสถานการณ์โลกและในประเทศไทย ร่วมกับทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 2) จัดหมวดหมู่ข้อมูลเบื้องต้นและประสบการณ์จากการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ สำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดำเนินการพิพิธภัณฑ์ 3) ลงสำรวจเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์บุคลากรที่ดำเนินการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ เช่น กลุ่มผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ บุคลากรในพิพิธภัณฑ์ เจ้าหน้าที่นำชม ฝ่ายจัดกิจกรรมและโครงการ ฯลฯ 4) วิเคราะห์ข้อมูล 5) สรุปและอภิปรายผล

4. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์ของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในประเทศไทยและวิถีชีวิตนิวนอร์มัล

4.1 พิพิธภัณฑ์และความปกติใหม่ในวิถีนิวนอร์มัล (New normal)

“พิพิธภัณฑ์หรือพิพิธภัณฑ์สถานในบทบาทของสังคม” เป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงบูรณาการและสร้างสรรค์สังคม โดยสามารถบอกเล่าเรื่องราวผ่านวัตถุและสื่อการจัดแสดง เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ความหมายของพิพิธภัณฑ์นั้นปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยเพื่อให้เข้ากับบริบททางสังคม เช่น จิรา จงกล กล่าวว่า เป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงวัตถุต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุเพื่อการศึกษาค้นคว้า และเพื่อประเทืองปัญญาและอารมณ์ (จิรา จงกล, 2532, น. 4) นิคม มุสิกคามะ กล่าวว่า เป็นสถาบันที่สร้างขึ้นเพื่อรวบรวม สงวนรักษาและจัดแสดงวัตถุอันมีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและความเพลิดเพลิน และให้รวมถึงหอศิลป์ อนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำและอื่นๆ ที่จัดแสดงสิ่งมีชีวิต (นิคม มุสิกคามะ, 2536, น.6) และความหมายของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งได้มีการชำระความหมายของ “พิพิธภัณฑ์” ในปี พ.ศ. 2542 มีความหมายเดียวกับ “พิพิธภัณฑ์สถาน” คือ

สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรม หรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น.789) จนถึงปัจจุบันจากงานประชุมสมาชิกสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museums- ICOM) ครั้งที่ 28 พ.ศ. 2564 (ค.ศ. 2021) ณ กรุงปราก สาธารณรัฐเช็ก ซึ่งจัดขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) แพร่ระบาดทั่วโลก ได้มีการเพิ่มประเด็นในการประชุมให้เข้ากับยุคสมัยและบทบาทของพิพิธภัณฑ์กับสังคม คือ “พลังของพิพิธภัณฑ์” พันธกิจ: พิพิธภัณฑ์และภาคประชาสังคม, ความยั่งยืน: พิพิธภัณฑ์และความเข้มแข็ง, วิสัยทัศน์: พิพิธภัณฑ์และความเป็นผู้นำ, ความสำเร็จ: พิพิธภัณฑ์และเทคโนโลยีใหม่ (FIHRM-AP, 2022 : ออนไลน์) พิพิธภัณฑ์จากอดีตถึงปัจจุบันมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา แนวโน้มในการปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในช่วงนี้ให้ความสนใจกับการสื่อสาร การเข้าถึงและการมีส่วนร่วม และกระจายกลุ่มผู้เข้าชมในทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ผ่านรูปแบบการนำเสนอในรูปแบบใหม่พร้อมกับเทคโนโลยีที่ใช้ในปัจจุบัน จนมาถึงในยุคนิวนอร์มัล การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) พิพิธภัณฑ์จึงต้องปรับตัวครั้งใหญ่อีกครั้ง

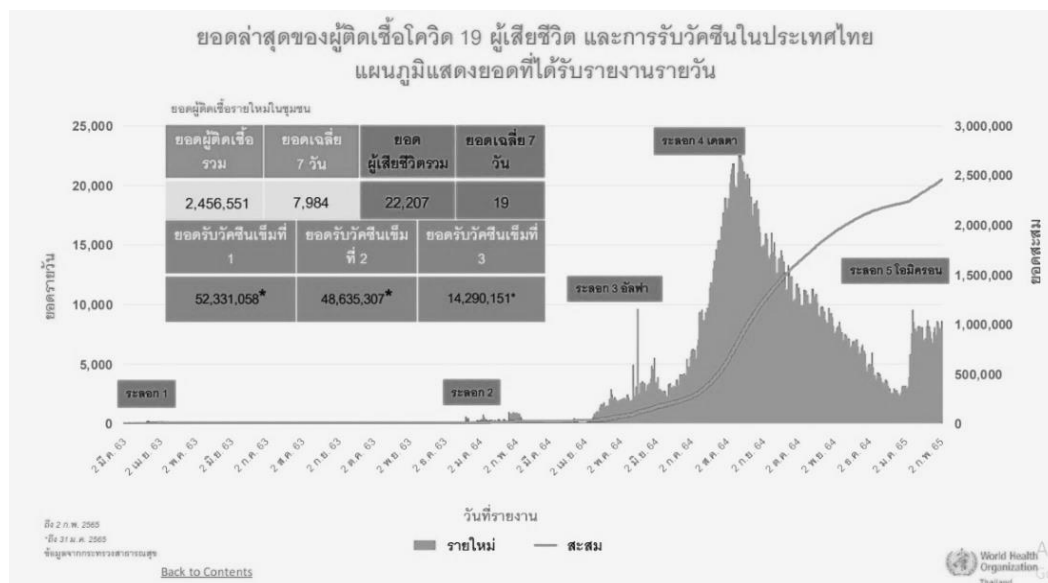
ความปกติใหม่ในวิถีนิวนอร์มัล พิพิธภัณฑ์ในยุคนิวนอร์มัล จากรูปแบบการปรับวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารออนไลน์ร่วมกับข้อจำกัดทางด้านสถานที่ทำให้พิพิธภัณฑ์เกิดความตื่นตัวในการปรับดำเนินนโยบายและรูปแบบการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับวิกฤตการณ์ และสอดคล้องกับความต้องการท่องเที่ยวในรูปแบบออนไลน์ในขณะนั้น โดยพิพิธภัณฑ์เริ่มต้นด้วยการนำเสนอ การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง (Virtual Museum) นิทรรศการออนไลน์ (Vitrul Exhibition) ฯลฯ และเมื่อสถานการณ์คลี่คลายลงจึงเริ่มกลับมาดำเนินนโยบายดั้งเดิม และจากประสบการณ์ เทคนิคและความรู้ใหม่จากการปรับตัว ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ในยุคนิวนอร์มัลมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

4.2 การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา(COVID-19) ในประเทศไทย

ราวปลายปี พ.ศ. 2562 โลกประสบปัญหาการระบาดของเชื้อโรคใหม่ คือการระบาดของไวรัส SARS-CoV2 ที่ระบาดทั่วโลก โดยเริ่มจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน จนกระทั่งในวันที่ 7 มกราคม 2563 ยืนยันเชื้อโรคว่าเป็นไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ชื่อ “Novel coronavirus 2019 (2019-nCoV)” และองค์การอนามัยโลกประกาศในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2563 กำหนดชื่อโรคที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ให้เรียกว่าโรค “COVID-19”

(Coronavirus disease 2019) หรือโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และให้การระบาดนี้เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ ซึ่งมีช่วงระยะเวลาการระบาดยาวนานและรุนแรงทั่วโลก มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบในระบบเศรษฐกิจและในอีกหลายภาคส่วน รวมถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 องค์การอนามัยโลก (World Health Organization :WHO) ได้ประกาศให้สถานการณ์ฉุกเฉินจากโรคระบาดนี้สิ้นสุดลง แต่ยังคงสถานะโรคประจำถิ่นพร้อมเฝ้าระวังต่อเนื่อง (BBC NEWS ไทย, 2566 : ออนไลน์)

ภาพที่ 1: การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ระลอกที่ 1-5

ที่มา : ประชาไท, ออนไลน์ เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2566.

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในประเทศไทยแบ่งเป็นระลอกโดยอ้างอิงจากประกาศกระทรวงสาธารณสุขและศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ดังนี้ **การระบาดระลอก 1** (มีนาคม 2563-พฤศจิกายน 2563) คลัสเตอร์สนามมวยลุมพินีและสถานบันเทิงทองหล่อประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉิน โดยในเดือนเมษายน 2563 มีมาตรการเปิด-ปิดสถานที่เสี่ยง และงดกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ประกาศล็อกดาวน์ (Lockdown) และประกาศเคอร์ฟิว (Curfew) ทั่วประเทศ ห้ามออกจากเคหสถานยามวิกาล ยกเว้นบางอาชีพ ตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) และเข้าสู่ช่วงผ่อนปรนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป และยกเลิกเคอร์ฟิวในเดือนมิถุนายน ในช่วงนี้ราชบัณฑิตยสภาได้ประกาศใช้ศัพท์คำว่า “นิวนอร์มัล

(New normal)” ซึ่งหมายถึงความปกติใหม่, ฐานวิถีชีวิตใหม่ (ราชบัณฑิตยสภา, 2565 : ออนไลน์), **การระบาดระลอก 2** (ธันวาคม 2563-มีนาคม 2564) เริ่มมีการปิดสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ ควบคุมอาคารสาธารณะ รัฐบาลออกมาตรการช่วยเหลือ เช่น มาตรการลดค่าไฟ โครงการคนละครึ่ง โครงการไทยชนะ โครงการเราเที่ยวด้วยกัน และเริ่มฉีดวัคซีนป้องกันชุดแรก คือ วัคซีนซิโนแวค (CoronaVac ของบริษัท Sinovac) โดยฉีดให้กับกลุ่มเสี่ยงเป็นกลุ่มแรก, **การระบาดระลอก 3** (เมษายน 2564-กรกฎาคม 2564) ยังคงดำเนินการตามมาตรการป้องกันของทางรัฐ แต่มีการปรับให้เข้ากับการแพร่ระบาดของแต่ละพื้นที่ ในเรื่องของวัคซีนป้องกัน เริ่มมีทางเลือกมากขึ้นทั้งสามารถลงทะเบียนจองสิทธิ์ของภาครัฐ โดยลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชัน “หมอพร้อม” และหน่วยงานเอกชนต่างๆ ได้แก่ วัคซีน JNJ-78436735 ของ Johnson & Johnson, mRNA-1273 ของ Moderna, BBIBP-CorV ของ Sinopharm, COMIRNATY VACCINE ของ Pfizer. **การระบาดระลอก 4** (กรกฎาคม 2564-กุมภาพันธ์ 2565) เป็นช่วงที่กลับมาระบาดรุนแรงอีกครั้ง มีจำนวนผู้ติดเชื้อมากกว่าช่วงแรก มีการประกาศล็อกดาวน์และเคอร์ฟิวทั่วประเทศในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ยังคงปิดสถานศึกษา ควบคุมการอาคารสาธารณะ และยังคงปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเช่นเดิม ในส่วนของภาครัฐเตรียมพร้อมเรื่องระบบสถานพยาบาลและเตียงสนามชั่วคราวกระจายทั่วประเทศ **การระบาดระลอก 5** (กุมภาพันธ์ 2565-ตุลาคม 2565) อยู่ในช่วงปลายของการแพร่ระบาดซึ่งมีจำนวนผู้ติดเชื้อลดลง การบริหารจัดการและการป้องกันต่างๆ เริ่มปรับลดตามสถานการณ์และดำเนินชีวิตในวิถีนิวอร์มัลได้อย่างคุ้นชินต่อเนื่องมาจนถึงสถานการณ์ปกติในปัจจุบัน

สายพันธุ์ของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ที่ตรวจพบในประเทศไทยเริ่มแรกเป็นสายพันธุ์ Alpha (B.1.1.7) หลังจากนั้นถูกแทนที่ด้วยสายพันธุ์ Delta (B.1.617.2) ซึ่งเป็นสายพันธุ์ที่คนไทยติดเชื้อมากที่สุด และสายพันธุ์ Beta (B.1.351) ทั้ง Alpha, Beta, Delta ถูกจัดให้เป็นสายพันธุ์ที่น่ากังวล หรือ Variants of Concern (VOC) VOC เป็นการกลายพันธุ์ในระดับที่ทำให้เกิดการแพร่ระบาดได้ง่าย และในช่วงปลายของการแพร่ระบาด เดือนธันวาคม 2564-กุมภาพันธ์ 2565 เริ่มพบสายพันธุ์ Omicron (B.1.1.529) แต่พบเป็นจำนวนน้อย (กรมควบคุมโรค, 2564, น.14-16)

ท้ายสุดในวันที่ 1 ตุลาคม 2565 ประเทศไทยได้ปรับระดับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) จากโรคติดต่ออันตรายลดลงเป็นโรคติดต่อที่ต้องเฝ้าระวัง ลำดับที่ 57 ตาม

พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 โดยให้เหตุผลว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดนี้ มีแนวโน้มดีขึ้นทั่วโลก และประชาชนส่วนใหญ่มีภูมิคุ้มกันจากการฉีดวัคซีนครอบคลุมมากกว่าร้อยละ 82

4.3 การบริหารจัดการและการรับมือต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19) ในประเทศไทย

สถานการณ์การแพร่ระบาดในประเทศไทยนั้น กรมควบคุมโรคได้เปิดศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน (Emergency Operation Center: (DDC'S EOC) ตั้งแต่วันที่ 3 มกราคม 2563 (กรมควบคุมโรค, 2563, หน้า 3) และภาครัฐ “ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร” เริ่มจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรีของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีมติเห็นชอบให้ประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ตามมาตรา 9 เพื่อควบคุมการแพร่ระบาด ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563-30 เมษายน 2563 (ราชกิจจานุเบกษา, 2563 น.1 เล่ม 137 ตอนพิเศษ 69 ง 25 มีนาคม 2563) จากนั้นการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและข้อปฏิบัติต่าง ๆ มีออกมาอย่างต่อเนื่อง เรื่อยมาจนวันที่ 25 กันยายน 2565 ได้มีการประกาศยกเลิกสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร

ทั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการ การเปิด-ปิดสถานที่เสี่ยง โดยให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัดออกคำสั่งโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 35(1) แห่งพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ตามมาตรา 35(3) พิจารณาสั่งปิดสถานที่ที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาด เป็นการชั่วคราวรวมถึง “พืชรภัณฑ์สถาน พืชภัณฑ์ท้องถิ่น รวมถึงพืชรภัณฑ์ในลักษณะเดียวกัน” ตามประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง สั่งปิดสถานที่เป็นการชั่วคราว (ฉบับที่ 4) ลงวันที่ 25 มีนาคม 2563 โดยสั่งปิดเฉพาะส่วนหรือทั้งหมดและอาจกำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขตามความจำเป็นและเหมาะสมโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร (ราชกิจจานุเบกษา, 2563 น.10-11 เล่ม 137 ตอนพิเศษ 69 ง 14 มีนาคม 2563) และออกประกาศมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หลายฉบับเพื่อเป็นแนวทาง ให้สามารถใช้ชีวิตระหว่างสถานการณ์การแพร่ระบาดได้ เช่น “มาตรการปิดเมือง” ล็อคดาวน์ เป็นมาตรการที่ห้ามไม่ให้บุคคลในพื้นที่เดินทางออกนอกพื้นที่และห้ามไม่ให้บุคคลนอกพื้นที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่ รวมถึงการสั่งหยุดกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการระบาด(ศรีนยา สิม่า, 2565 : ออนไลน์) การประกาศเคอร์ฟิวตามสถานการณ์ต่างๆ หรือออกมาตรการช่วยเหลือเยียวยา และเริ่ม

ฉีดวัคซีนป้องกันพื้นฐานให้กับประชาชน และเน้นย้ำข้าราชการทุกส่วนราชการปฏิบัติตามมาตรการซึ่งในแต่ละหน่วยงานและพื้นที่ได้กำหนดขึ้น

5. คำอธิบายศัพท์

นิวอร์มัล(New normal) ความปกติใหม่หรือฐานวิถีชีวิตใหม่ เป็นคำศัพท์ที่ถูกนำมาใช้ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตในวิถีใหม่ มีการใช้เทคโนโลยี การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตออนไลน์เข้ามามีส่วนช่วยในการใช้ชีวิต เช่น การเรียนและการทำงานออนไลน์ การทำงานจากที่บ้าน (Work form home) การซื้อขายและการทำธุรกรรมออนไลน์ การเว้นระยะห่างเพื่อลดการปฏิสัมพันธ์ ฯลฯ โดยปฏิบัติต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิตใหม่ในช่วงเวลาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19)

มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) เป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของ "สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ องค์กรมหาชน" เป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แนวใหม่ที่มีแนวคิด เน้นการพัฒนาความคิด เพิ่มความรู้ และสร้างสรรค์ภูมิปัญญา พร้อมสนับสนุนและร่วมมือเป็นเครือข่ายกับพิพิธภัณฑ์ ตามปรัชญาพิพิธภัณฑ์ "PLAY LEARN เพลิน" เน้นการจัดแสดงเล่าเรื่องราวและการมีประสบการณ์ร่วมในการเข้าชม ประกอบด้วยนิทรรศการหลักปัจจุบันคือ "ถอดรหัสไทย Decoding Thainess" นิทรรศการใต้ดิน (บริเวณสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินสนามไชย) นิทรรศการหมุนเวียน กิจกรรมการอบรมเสวนา และการจัดกิจกรรมเน้นเป็นพื้นที่ศูนย์กลางชุมชน ฯลฯ ใช้พื้นที่สำนักงานของกระทรวงพาณิชย์เดิม โดยสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติได้รับมอบอาคารพร้อมพื้นที่จากกรมธนารักษ์ (museum siam, 2566 : ออนไลน์)

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร เน้นการจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรมไทยประเพณี โดยมีนิทรรศการหลัก นิทรรศการหมุนเวียน พิพิธภัณฑ์สัญจร กิจกรรมการอบรมเสวนา และการจัดกิจกรรมเน้นเป็นพื้นที่ศูนย์กลางชุมชน งานออกร้าน จัดงานแสดง โดยบางครั้งจัดร่วมกับโครงการภายใต้การบริหารงานของกรมศิลปากร ฯลฯ โดยดำเนินงานตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 โดยใช้พื้นที่ของพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) เดิมเป็นที่ตั้ง

6. ผลการศึกษา

การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ทำให้ทั่วโลกต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้อยู่ร่วมกับโรคนี้ได้ ทั้งในช่วงที่มีการแพร่ระบาดใหญ่วิกฤตถึงขั้นออกจากเคหสถานไม่ได้ งดทุกกิจกรรมที่มีการติดต่อและสัมผัส จนในช่วงที่สถานการณ์เริ่มผ่อนคลายลง ทั้งนี้ทั่วโลกเกิดการปรับตัวเข้าสู่ยุคนิวอร์มัล ซึ่งพิพิธภัณฑ์ได้มีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ยุคนิวอร์มัลเช่นเดียวกัน โดยแบ่งช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ตามการเปลี่ยนแปลงของงานพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆเป็น 2 ระลอกใหญ่ คือ ระลอกแรก-การปรับตัวครั้งใหญ่ และระลอก 2-การปรับตัวและการนำเสนอรูปแบบใหม่ โดยทั้งสองพิพิธภัณฑ์เปิด-ปิดในช่วงระยะเวลาเดียวกันตามประกาศและมาตรการของรัฐ ซึ่งมีประเด็นต่างๆที่น่าสนใจ ดังนี้ 6.1 การบริหารจัดการ การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์และบุคลากร 6.2 รูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการ กิจกรรม และการสื่อสารออนไลน์ และ 6.3 มาตรการป้องกันด้านสุขอนามัยได้แก่

ระลอกแรก-การปรับตัวครั้งใหญ่ (มีนาคม 2563 - พฤศจิกายน 2563) ในช่วงนี้เป็นการเผชิญกับสถานการณ์และการปรับตัวครั้งแรกของพิพิธภัณฑ์ เริ่มต้นด้วยการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ได้แก่ มาตรการปิดเมืองหรือล๊อคดาวน์ การประกาศเคอร์ฟิวทั่วประเทศ มาตรการห้ามบุคคลออกนอกเคหสถาน หรือการห้ามมั่วสุมชุมนุมกันเพื่อการใดโดยมีกำหนดระยะเวลา การสั่งปิดพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่ 18 มีนาคม 2563 - 19 พฤษภาคม 2563 ซึ่งถือว่าในระลอกนี้ทั้งสองพิพิธภัณฑ์ได้รับผลกระทบมาก เป็นช่วงที่พิพิธภัณฑ์มีความเครียดและความกังวลในการปรับตัว ช่วงเริ่มต้นในการวางนโยบายทั้งเรื่องของการปฏิบัติงานภายใน และการนำเสนอการจัดนิทรรศการและกิจกรรม ทางพิพิธภัณฑ์ใช้วิธีการลองผิดลองถูก พยายามศึกษาหาแนวทางและความรู้ใหม่ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสื่อสารกับผู้เข้าชมให้เข้าถึงได้ง่ายและต่อเนื่อง

ระลอกที่ 2-การปรับตัวและการนำเสนอรูปแบบใหม่ (ธันวาคม 2563- กุมภาพันธ์ 2564)

สถานการณ์ระหว่างแพร่ระบาดนี้ยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่อง ได้มีการประกาศเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ตลอดเวลา ซึ่งทั้งสองพิพิธภัณฑ์ประกาศเปิด-ปิด ในช่วงเวลาเดียวกัน ตามมาตรการของรัฐ เช่น การประกาศปิดพิพิธภัณฑ์ในช่วง วันที่ 5 มกราคม 2564-1 กุมภาพันธ์ 2564, 26 เมษายน 2564-9 พฤษภาคม 2564, 20 กรกฎาคม 2564-30 กันยายน 2564 และเปิดให้บริการปกติตั้งแต่วันที่

1 ตุลาคม 2564 ในการแพร่ระบาดรอบนี้ ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนของผู้ติดเชื้อรุนแรงกว่ารอบแรก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือทางพิพิธภัณฑ์มีการเตรียมการวางแผนในการแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดี และเข้าใจระบบบริหารจัดการทั้งในเรื่องการประชาสัมพันธ์ การจัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมสามารถรับมือและแก้ไขปัญหาต่างๆตามสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเกิดรูปแบบการทำงาน การนำเสนอและเทคนิคใหม่ ๆ ถือว่าเป็นการปรับตัวเพื่อการพัฒนา

6.1 การบริหารจัดการ การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์และบุคลากร

“นโยบายการบริหารจัดการ” ผลกระทบแรกจากการเปิด-ปิดพิพิธภัณฑ์ ในเรื่องของผู้เข้าชมส่งผลต่อเรื่องเศรษฐกิจการเงิน โดยเฉพาะกลุ่มชาวต่างชาติ และกลุ่มนักเรียน นักศึกษาที่มีจำนวนมากและเป็นหมู่คณะ แม้ว่าการบริหารพิพิธภัณฑ์จะมีรายรับที่เป็นตัวตั้งต้นจากหน่วยงานหรือองค์กรต้นสังกัดแล้ว รายได้จากผู้เข้าชมจะถูกนำมาใช้เพิ่มเติมสำหรับการจัดงานและกิจกรรมพิเศษในโอกาสต่างๆ ดังนั้นในช่วงของการระบาดระลอกแรก จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายและแผนงานประจำปี โดยการตัดลดงบประมาณ ลดจำนวนโครงการ หรือลดขนาดโครงการให้เล็กลง โดยทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร และมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ใช้วิธีการเดียวกันคือ เน้นส่วนนิทรรศการถาวร โดยให้เข้าถึงในรูปแบบออนไลน์ ในส่วนของนิทรรศการชั่วคราว นิทรรศการหมุนเวียนและกิจกรรม มีการปรับลดตามความเหมาะสมและสถานการณ์ ในช่วงระบาดระลอกแรก (มีนาคม-พฤศจิกายน 2563) จัดกิจกรรมทุกโครงการ แต่หลังจากที่ผ่านการแพร่ระบาดระลอกแรกไปแล้วนั้น พิพิธภัณฑ์มีการปรับตัวทางด้านต่างๆ ได้ดีและเริ่มชินกับวิถีคนนิวอร์มัลและใช้นโยบายการสื่อสารออนไลน์ และเริ่มมีการจัดกิจกรรมออนไลน์ตามแพลตฟอร์มต่างๆโดยเน้นนโยบายหลักในช่วงนี้คือ การศึกษาเรื่องเทคโนโลยี การสื่อสารและการทำงานในรูปแบบออนไลน์ ทำให้ช่วงของการระบาดระลอกที่ 2 เมื่อสถานการณ์คลี่คลายลง พิพิธภัณฑ์เริ่มกลับมาปฏิบัติตามแผนงานเดิมให้ได้ใกล้เคียงที่สุด (ของทิพย์ เสริมสวัสดิ์ศรี, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2566)

“รูปแบบการทำงานภายในพิพิธภัณฑ์” ทั้งสองพิพิธภัณฑ์ดำเนินงานตามนโยบายหลักของการบริหารจัดการและการทำงานภายใน ให้ปรับเปลี่ยนและศึกษากระบวนการการทำงานทางออนไลน์มากยิ่งขึ้น ในส่วนของการปรับตัวของบุคลากรพิพิธภัณฑ์ ได้เรียนรู้การบริหารจัดการเพื่อให้อุปสนองกับนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในช่วงนี้เป็นการทำงานแบบเร่งด่วน เรียนรู้การทำงานเป็นทีมในเวลาจำกัด ถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนการทำงานและเปิดมุมมองการทำงานรูปแบบใหม่ เช่น การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร การนำเสนอ และการเข้าถึงผู้เข้าชม โดยผ่าน

ช่องทางออนไลน์ กระตุ้นให้บุคลากรศึกษาและพัฒนาตนเอง ปัญหาในช่วงแรกของการระบาดนั้น บุคลากรค่อนข้างมีความกังวลในการเตรียมเปิดพิพิธภัณฑ์หลังจากการประกาศล็อกดาวน์แต่ในช่วงของการระบาดระลอกหลังนั้นพบว่าบุคลากรสามารถปรับตัวและเตรียมพร้อมเข้าสู่สถานการณ์ต่อไปได้เป็นอย่างดี

“บุคลากร” เนื่องจากพิพิธภัณฑ์มีการเปิด-ปิดตามนโยบายสาธารณะ บุคลากรต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันในส่วนของการแพร่ระบาดด้วย การเข้ามาปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์ มีการสลับและผลัดกันเข้ามาทำงานเพื่อให้งานสามารถดำเนินไปได้ และบุคลากรบางส่วนปฏิบัติงานจากที่บ้าน (work from home(WFH)) และบุคลากรที่เข้ามาทำงานจะต้องปฏิบัติตามมาตรการสุขอนามัยและการเฝ้าระวังของรัฐและของพิพิธภัณฑ์อีกด้วย เช่น การตรวจวัดอุณหภูมิ การตรวจคัดกรองเชื้อ ATK (Antigen Test Kit) การสวมหน้ากากอนามัย การรักษาความสะอาด เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการทำงานในช่วงแรกนั้นเน้นการทำงานในรูปแบบออนไลน์เป็นหลัก และมีการสื่อสารระหว่างกันตลอดเวลาโดยเลือกใช้แพลตฟอร์มตามความถนัดของแต่ละหน่วยงาน เช่น มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ นิยมใช้โปรแกรมกูเกิ้ล มีท (Google Meet) และโปรแกรม ชุม ในการประชุมและนำเสนองาน ในขณะที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครก็นิยมใช้โปรแกรมชุม เช่นเดียวกัน ในช่วงนี้ทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครยังไม่มีประสบการณ์ กับการทำงานในรูปแบบออนไลน์และเทคโนโลยี ถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนโดยเปิดมุมมองการทำงานในรูปแบบใหม่ แต่ภายหลังจากนั้นบุคลากรสามารถปรับตัวและมีทักษะความเชี่ยวชาญมากขึ้นจนสามารถดำเนินการได้เอง (ยุทธนาวรกร แสงอร่าม, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2566) ระหว่างปิดพิพิธภัณฑ์นั้น นอกจากการเตรียมการเรื่องการจัดการแสดงการสื่อสารต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นช่วงเวลาเหมาะสมที่ทางพิพิธภัณฑ์จะมีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารและห้องจัดแสดง รวมถึงการจัดการโบราณวัตถุและของจัดแสดงต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร มีโครงการให้สำรวจทะเบียนวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ ทำความสะอาด และซ่อมแซมโบราณวัตถุที่ชำรุด ทั้งในส่วน of วัตถุจัดแสดงและวัตถุในคลังพิพิธภัณฑ์ (อภิมุข ศรีนวลจันทร์, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2566) และมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ มีการทำความสะอาดอาคาร ห้องจัดแสดงและวัตถุในการจัดแสดงครั้งใหญ่ (ชองทิพย์ เสริมสวัสดิ์ศรี, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2566)

6.2 รูปแบบการจัดแสดง นิทรรศการ กิจกรรม และการสื่อสารออนไลน์

การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในประเด็นนี้ ทั้งสองพิพิธภัณฑ์มีความกังวลว่าจะทำให้ความสนใจของผู้เข้าชมขาดช่วงและไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นนโยบายหลักของช่วงนี้คือเน้นการประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑ์กับผู้เข้าชม ในขณะเดียวกันจะต้องดึงกลุ่มผู้เข้าชมใหม่ให้มีความต้องการที่จะเข้าชมพิพิธภัณฑ์เมื่อสถานการณ์ปกติ ความท้าทายของการสื่อสารและการจัดแสดงในรูปแบบออนไลน์นั้น ส่งผลให้ฝ่ายนิทรรศการและการจัดแสดงต้องปรับตัวค่อนข้างมาก ทั้งเรื่องของการศึกษาเรื่องเทคโนโลยีต่างๆ และที่สำคัญคือต้องออกแบบการจัดแสดงให้มีความน่าสนใจ ดึงดูด และสื่อสารกับผู้ชมได้ตลอดเวลา ทั้งนี้ยังรวมถึงความกังวลในเตรียมการเปิดพิพิธภัณฑ์ทั้งในช่วงที่มีการปิดพิพิธภัณฑ์ ต้องเข้าชมและร่วมกิจกรรมทางออนไลน์เท่านั้น และช่วงที่สถานการณ์ผ่อนคลายกลับมาเปิดพิพิธภัณฑ์ให้เข้าชมได้ ซึ่งมีประเด็นในการปรับตัวต่างๆ ดังนี้

“นิทรรศการและการจัดแสดง” ช่วงการแพร่ระบาดในระยะแรกนั้น ในส่วนของนิทรรศการหลักทั้งสองพิพิธภัณฑ์ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่เน้นการประชาสัมพันธ์การเข้าชมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง (Virtual Museum) คือ รูปแบบของการจัดนิทรรศการในลักษณะ 3 มิติ โดยจำลองบรรยากาศของห้องจัดแสดงให้คล้ายกับการเดินเข้าชม หรือการใช้ระบบการถ่ายภาพยนตร์ในมุมมองกว้างที่สามารถดูได้ในแต่ละส่วน โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ระบบการสื่อสาร และอินเทอร์เน็ต มาสร้างสื่อมัลติมีเดีย ด้วยชุดโปรแกรมเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (QTVR- Quicktime Virtual Reality) เพื่อให้ผู้เข้าชมรู้สึกเสมือนอยู่ในสถานการณ์จริง ซึ่งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ นั้น ได้จัดทำไว้ก่อนการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดแล้ว โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เน้นรูปแบบการเข้าชมโบราณวัตถุและข้อมูลของวัตถุตามแนวทางการจัดแสดงประเภท Collective Museum (ภาพที่ 2) และมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ที่เน้นบรรยากาศและภาพรวมและการเล่าเรื่องและประสบการณ์ตามแนวทางการจัดแสดงประเภท Narrative Museum ในครั้งนี้จึงนำออกมาประชาสัมพันธ์ตามช่องทางต่างๆ และจากการสำรวจสถิติการเข้าชมของทั้งสองพิพิธภัณฑ์พบว่า มีจำนวนผู้เข้าชมเพิ่มขึ้นจากสถานการณ์ปกติ (จีพายุ จันทะคัด, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2566) และทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครได้มีการนำแอปพลิเคชัน FADiscovery (พิพิธภัณฑ์เสมือนจริง) (ภาพที่ 3) ซึ่งมีมาแต่เดิมมาประชาสัมพันธ์อีกครั้ง และแอปพลิเคชันนี้สามารถใช้ได้กับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั่วประเทศ ในเรื่องของการวางแผนและเตรียมการนั้นทั้งสองพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 2: Virtual museum, พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ภาพที่ 3: FADiscovery

มีรูปแบบการทำงานคล้ายกันคือ เน้นการประชุมร่วมกันระหว่างฝ่ายนโยบายกับฝ่ายปฏิบัติการ เช่น กลุ่มผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายนำชม อย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำเสนอแนวคิดหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ให้เกิดความดึงดูดและให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยถือว่าเป็นงานหลักของพิพิธภัณฑ์ในช่วงนี้

การเตรียมเปิดพิพิธภัณฑ์หลังจากลือคตาวนในของการระบาดช่วงแรกนั้นให้ความสำคัญในเรื่องการป้องกันและความปลอดภัย เช่น “การเว้นระยะห่างในการจัดแสดง” ในมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ใช้วิธีการกำหนดจุดชุมนุมนิทรรศการ ด้วยการการติดสติ๊กเกอร์เครื่องหมาย X ตามจุดชุมนุมนิทรรศการซึ่งมีการเว้นระยะห่างให้ปลอดภัย ทั้งตำแหน่งของจุดยืนชม (กากบาท) ใช้สัญลักษณ์วงกลมสีเขียว และตำแหน่งของการเว้นระยะที่นั่งบริเวณเก้าอี้ โดยการใช้จุดสีเขียวสลับกับเครื่องหมายกากบาทสีแดง(ภาพที่ 4) การเตรียมจุดคัดกรองผู้เข้าชมบริเวณโถงทางเข้าอาคารด้านหน้า ซึ่งประกอบด้วย เจลแอลกอฮอล์ เครื่องวัดอุณหภูมิ จุดเข้าคิวเพื่อรอเข้าชม และขอความร่วมมือในการสวมหน้ากากอนามัย ลงทะเบียนผู้เข้าชมโดยแอปพลิเคชันไทยชนะ หรือการจดบันทึกผู้เข้าชมเข้า-ออก มาตรการเหล่านี้ยังคงปฏิบัติเข้มงวดในช่วงเปิดพิพิธภัณฑ์ปี 2564 และเริ่มมีการผ่อนคลายตั้งแต่ปี 2565 เป็นต้นไป ฯลฯ (กรภัค สุทธิยะรักษ์, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2566) หลังจากผ่านลือคตาวนในช่วงแรก พิพิธภัณฑ์ได้ปรับและเตรียมพร้อมในการเปิดเข้าชม โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครได้จัดนิทรรศการหมุนเวียนเรื่อง ศิลปวิทยาการจากสาส์นสมเด็จพระเจ้า 19 สิงหาคม-19 พฤศจิกายน 2563 ณ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน ซึ่งถือว่าเป็นนิทรรศการหมุนเวียนเรื่องแรกที่จัดขึ้นภายใต้การระบาดและได้รับผลตอบรับเป็นที่น่าพอใจ เช่นเดียวกับมิวเซียมสยามพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ เริ่มมีการจัดกิจกรรมหรือนิทรรศการชั่วคราวหรือลานกิจกรรมกลางแจ้งในช่วงปลาย 2563 ในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้เข้าชมชาวไทยเนื่องจากอยู่ในช่วงการปิดประเทศ และหลังจากการลือคตาวนระลอก 2 (ในช่วงปลาย 2564) มีการเปิดประเทศ

ประกอบกับการได้รับวัคซีนและความมั่นใจในระยะปลอดภัยและผู้คนส่วนใหญ่เริ่มปรับตัวเข้ากับวิถีวินอร์มัลได้แล้วนั้น ทำให้การดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆเริ่มกลับเข้าสู่สถานการณ์ปกติ โดยเริ่มและจัดโครงการและกิจกรรมสาธารณะที่มีขนาดใหญ่ มีทั้งงานออกร้านและจัดแสดง เช่น Night at the Museum เพื่อกระตุ้นให้คนเข้าชมพิพิธภัณฑ์

“การประชาสัมพันธ์” การสื่อสารออนไลน์ทางแพลตฟอร์มต่างๆเป็นเรื่องที่สำคัญมาก นอกจากการสื่อสารเพื่อทำงานภายในพิพิธภัณฑ์แล้วนั้น การสื่อสารกับผู้เข้าชมก็เป็นเรื่องที่พิพิธภัณฑ์ให้ความสนใจ หลังจากที่ถูกผลกระทบเริ่มมีความเชี่ยวชาญในเทคโนโลยีทางทีมงานได้เริ่มสร้างกิจกรรมออนไลน์ต่างๆ เช่น การประชุมและสัมมนาทางวิชาการ การสร้างคอนเทนต์ (Content) ตามความสนใจในสถานการณ์นั้นเพื่อให้ผู้คนเข้ามาแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม โดยแจ้งข่าวสารต่างๆ ผ่านแพลตฟอร์ม ได้แก่ เว็บไซต์ทางการ (Official website) เฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (YouTube) เป็นหลัก สำหรับมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ มีการใช้แพลตฟอร์มเพิ่มเติม คือ อินสตาแกรม (Instagram, IG), ดิกต็อก (TikTok), ทวิตเตอร์ (Twitter) และทั้งสองพิพิธภัณฑ์นิยมถ่ายทอดสดผ่านทาง Facebook Live และบันทึกลง YouTube ซึ่งในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดนั้น มีคนเข้ากดไลค์และติดตามเป็นจำนวนมาก ส่วนดิกต็อกนั้น จะเน้นการโพสต์ข้อความหรือภาพสั้น ๆ ให้เห็นถึงบรรยากาศและกิจกรรมให้สามารถแชร์ต่อไปได้ง่าย นอกจากนั้นทั้งสองพิพิธภัณฑ์พยายามสร้างความเคลื่อนไหวในแพลตฟอร์มตลอดเวลา เช่น มีการเขียนความรู้หรือสร้างเรื่องราวที่น่าสนใจ เป็นคอนเทนต์แบบสั้น ๆ หรือตั้งประเด็นถาม-ตอบ ให้คนเข้ามาแสดงความคิดเห็น ซึ่งการประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านทางช่องทางต่าง ๆ นี้ พบว่าเฟซบุ๊กเป็นแพลตฟอร์มที่นิยมมากที่สุดและเข้าถึงได้ง่ายและสามารถลงรายละเอียดได้ชัดเจน รองลงมาคือ อินสตาแกรม ซึ่งสองช่องทางนี้มีความรวดเร็วกว่าการประกาศข่าวสารและกิจกรรมทางเว็บไซต์หลัก ที่มีขั้นตอนในการลงประกาศซับซ้อนและใช้เวลา เช่น ทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร จะต้องส่งข้อมูลให้กับหน่วยงานเว็บไซต์ของกรมศิลปากรเป็นผู้จัดทำ

สำหรับกิจกรรมอื่น ๆ ในช่วงการระบาดระลอกแรก ทำในรูปแบบออนไลน์ทั้งหมด พิพิธภัณฑ์ต้องเตรียมการในเรื่องเทคนิคและอุปกรณ์ สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครนั้น บุคลากรยังไม่มีประสบการณ์ในการดำเนินการในรูปแบบออนไลน์จึงมีการขอความร่วมมือในเรื่องเครื่องมือและอุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายวิดีโอ อุปกรณ์ในการถ่ายทอดสด ฯลฯ โดยขอความช่วยเหลือจากบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานในกรมศิลปากรเข้ามาช่วยในการจัดงาน ได้แก่

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศมรดกศิลปวัฒนธรรม และกลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งจัดอบรมการใช้โปรแกรมต่างๆ การทำคอนเทนต์ในยุคดิจิทัลให้กับบุคลากร และบางกิจกรรมที่ไม่สามารถดำเนินการได้เอง พิพิธภัณฑ์ต้องจัดจ้างจากภายนอก ส่วนมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ มีหน่วยงานทางด้านดิจิทัล เทคนิครองรับภายในองค์กรจึงสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ในช่วงการระบาดระลอก 2 ทั้งสองพิพิธภัณฑ์มีความการเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมมากขึ้น โดยจัดกิจกรรมออนไลน์ผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก ไลฟ์ เป็นหลักและเพิ่มช่องทางและให้ผู้ชมได้ร่วมในกิจกรรมแบบออนไลน์ได้ ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีโครงการอื่นที่จัดในรูปแบบทั้งออนไลน์และออนไลน์ เช่น มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ มีการจัดอบรมภายใต้ชื่อโครงการ Museum Academy, Museum talk ในขณะที่ทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร มีการจัด Online Museum Talk, Museum Travel เป็นต้น

“การจัดทำนิทรรศการ” สำหรับมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้มีการจัดบันทึกผู้เข้าชมอาคารหลักของมิวเซียมสยามจำนวนไม่เกิน 100 คน คิดพื้นที่สัดส่วนความหนาแน่นตามมาตรการที่ทางกรุงเทพมหานครกำหนด ในการเปิดให้เข้าชมนี้จะมีเครื่องบันทึกจำนวนเข้าชมตั้งด้านหน้าแล้วจดบันทึกจำนวนผู้เข้าชมเข้า-ออก ซึ่งทางมิวเซียมสยามเป็นผู้ออกแบบเครื่องมือนี้ นอกจากจำกัดจำนวนผู้เข้าชมภาพรวมของทั้งอาคารแล้ว ในส่วนของห้องจัดแสดงย่อยภายในอาคารต่างๆ กำหนดให้เข้าชมได้คราวละ 4-5 คน เนื่องจากห้องจัดแสดงบางห้องมีขนาดเล็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณขนาดของห้องจัดแสดงและจำนวนผู้เข้าชม ในส่วนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เน้นเรื่องจุดคัดกรองและข้อปฏิบัติก่อนเข้าชม ในการเดินเข้าชมนิทรรศการไม่จำกัดจำนวนผู้เข้าชมในแต่ละห้อง เนื่องจากในบริเวณของพิพิธภัณฑสถานมีอาคารจัดแสดงหลายอาคาร ทำให้นักท่องเที่ยวกระจายไปตามอาคารต่างๆ และในห้องจัดแสดงส่วนใหญ่เป็นห้องโถงขนาดใหญ่ ฝ้าเพดานสูง จึงไม่ประสบปัญหาเรื่องความหนาแน่นของผู้เข้าชม

“การจัดทำคลิปความรู้” ในช่วงระหว่างช่วงการแพร่ระบาด ทางพิพิธภัณฑ์ได้จัดทำคลิปออกมาเป็นจำนวนมาก เช่น มิวเซียมสยามได้จัดทำคลิปนำชมพิพิธภัณฑ์ทั้งส่วนของนิทรรศการหลักและนิทรรศการหมุนเวียนถ่ายทำจากสถานที่จริง, คลิปคำแนะนำในการปฏิบัติตนในการเข้าชม พิพิธภัณฑ์ระหว่างการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครจัดทำคลิปความรู้ตามประเด็นที่น่าสนใจในขณะนั้น และคลิปบันทึกกิจกรรมไลฟ์สดตามงานกิจกรรม อบรม เสวนาวิชาการ ฯลฯ การจัดทำคลิปความรู้ทั้งสองพิพิธภัณฑ์มีการจัดทำ

ออกมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้พิพิธภัณฑ์มีคลังข้อมูลเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าในช่วงที่มีการไลฟ์สดนั้นจำนวนผู้เข้าชมไม่มากนัก แต่เมื่อจัดทำเป็นคลิปเผยแพร่ตามช่องทางต่างๆ พบว่ามีผู้เข้าชมเข้ามาดูย้อนหลังเป็นจำนวนมาก (กรรภัค สุทธิยะรักษ์, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2566)

ช่วงสถานการณ์คลี่คลาย การประชาสัมพันธ์ออนไลน์กลายเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้คนเกิดความเคยชินกับการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายและสะดวก โดยเฉพาะในการจัดการกิจกรรม อบรม เสวนา การบรรยายทางวิชาการ มักจะมีการเรียกร้องให้จัดทำทั้ง 2 ระบบ คือออนไลน์และออนไซต์เกิดปัญหาในเรื่องของการเตรียมการ การจัดสรรบุคลากรและงบประมาณ ทำให้ในบางครั้งกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ทำได้ยากขึ้น สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มต่าง ๆ มีผลกับการปรับเปลี่ยนพิพิธภัณฑ์หลังเหตุการณ์การแพร่ระบาด ทำให้การจัดกิจกรรมที่ต้องมีการเข้าร่วมในสถานที่จริงอาจมีจำนวนผู้เข้าร่วมไม่มากนัก พิพิธภัณฑ์จึงพยายามจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าชมเดินทางมาร่วมกิจกรรม ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ต้องจัดทำมีความน่าสนใจและดึงดูดมากที่สุด ครอบคลุมทุกช่องทาง และทันต่อประเด็นสถานการณ์ในปัจจุบัน นับว่าเป็นความท้าทายในการกระตุ้นให้ผู้เข้าชมกลับเข้าพิพิธภัณฑ์เร็วขึ้น

กลยุทธ์ในการดึงผู้เข้าชมให้กลับมาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์คือ พยายามสร้างกิจกรรมเล็ก ๆ ให้มีส่วนร่วมในระหว่างการเดินทางเที่ยวชม เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร จัดกิจกรรมการเล่นเกมนิทรรศการตามหาโบราณวัตถุสำคัญในห้องจัดแสดงต่าง ๆ มีลักษณะเป็นแผ่นพับและจิ๊กซอร์ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในกลุ่มของเด็กวัยรุ่น และผู้สูงอายุ เริ่มแรกทางพิพิธภัณฑ์จัดจ้างจากภายนอก เนื่องจากบุคลากรยังไม่เชี่ยวชาญการทำกราฟิกดีไซน์และภายหลังสามารถจัดทำเองได้ และเพิ่มกิจกรรม Museum Travel จัดทริปบรรยายและเดินชมเส้นทางต่าง ๆ ในช่วงปลายปี 2564 ได้รับความสนใจมาก ซึ่งโครงการนี้เหล่านี้นี้จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าชมเข้าหาพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น (ดวงกมล กมลานนท์, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2566)

ในยุคนี้คนมีมือถือมีความคุ้นเคยกับการนำเสนอแพลตฟอร์มในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งถ้ามองในเรื่องของการกระตุ้นให้ใช้เทคโนโลยีมีการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑ์และผู้เข้าชมนั้น ถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง แต่ความกังวลของผู้ออกแบบนิทรรศการและกิจกรรมนั้น กังวลว่าวิถีชีวิตในยุคนี้ จะทำให้ผู้คนเกิดความคุ้นชินกับการรับข่าวสารความรู้จากออนไลน์ จนไม่เข้ามาชมในสถานที่จริง ทำให้การทำโครงการภายหลังจากนี้ในการออกแบบ

การจัดแสดงและกิจกรรมมีความท้าทายมากขึ้น (ชนนชนก พลสิงห์, สัมภาษณ์, วันที่ 20 ตุลาคม 2566)

6.3 มาตรการป้องกันด้านสุขอนามัย

ในช่วงของการระบาดระลอกแรกนั้น มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ และ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของรัฐ และมาตรการเฝ้าระวังป้องกันควบคุม ของกรุงเทพมหานครอย่างเคร่งครัด เช่น มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขต กรุงเทพมหานครเข้ามาตรวจตราให้ได้ตามมาตรฐาน ซึ่งในช่วงแรกทั้งสองพิพิธภัณฑ์เน้นเรื่องสุขอนามัยคือ เบื้องต้นให้มีการตรวจวัดอุณหภูมิ และตรวจคัดกรองเชื้อ Antigen Test Kit (ATK) ทั้งบุคลากรและผู้เข้าชม และเน้นเรื่องความสะอาดของอาคาร ห้องจัดแสดง การตั้งจุดคัดกรองติดตั้งเครื่องตรวจวัดอุณหภูมิร่างกาย ณ บริเวณทางเข้า ตั้งจุดเจลแอลกอฮอล์บริเวณประตูทางเข้า-ออก ตำแหน่งจุดเข้าคิวเพื่อรอเข้าชมส่วนนิทรรศการหลัก การลงทะเบียนชื่อของผู้เข้าชม และขอความร่วมมือนักท่องเที่ยวสวมหน้ากากอนามัย ฯลฯ การเข้าชมนิทรรศการภายในตัวอาคารต้องระวังมากกว่านิทรรศการภายนอก และนิทรรศการกลางแจ้ง การติดสติ๊กเกอร์เครื่องหมาย X ตามจุดชมนิทรรศการซึ่งมีการเว้นระยะห่างให้ปลอดภัย ทั้งตำแหน่งของจุดยืนชม (กากบาท) ตำแหน่งของเก้าอี้ที่นั่งนี้ได้ประกาศขั้นตอนการเข้าชมและข้อปฏิบัติ ดังนี้

ข้อปฏิบัติในการป้องกันการแพร่ระบาดในส่วนของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร นอกจากปฏิบัติตามมาตรการของรัฐแล้ว จะต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันตามประกาศของสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร คือ “10 มาตรการสำคัญ คัดกรอง ป้องกัน บริการปลอดภัย ใส่ใจติดตาม” สำหรับการเปิดให้บริการแหล่งเรียนรู้ของกรมศิลปากร ประเภท อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (ภาพที่ 5) ได้แก่ 1. ให้มีการตรวจวัดไข้และติดสัญลักษณ์ก่อนเข้าแหล่งเรียนรู้ของกรมศิลปากร หากมีอุณหภูมิร่างกายตั้งแต่ 37.5 C ขึ้นไป งดเข้าใช้บริการและแนะนำให้ไปพบแพทย์ 2. ทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคบริเวณที่มีการสัมผัส ห้องสุขาและพื้นที่อื่นๆ ที่จำเป็นทุก 2 ชั่วโมงและกำจัดขยะมูลฝอยทุกวัน 3. เจ้าหน้าที่และผู้ให้บริการทุกคน ต้องใส่หน้ากากอนามัย/หน้ากากผ้าตลอดเวลา และกำชับให้ใส่อย่างถูกวิธี 4. จัดจุดบริการแอลกอฮอล์/เจลล้างมือฆ่าเชื้อโรคบริเวณจุดจำหน่ายบัตร ส่วนให้บริการ ห้องประชุมและห้องสุขา 5. เว้นระยะห่างระหว่างบุคคลอย่างน้อย 1 เมตร 6. ควบคุมจำนวนผู้ให้บริการไม่ให้มีความแออัด ผู้ที่มาเป็นหมู่คณะให้แบ่งเป็นกลุ่มย่อยไม่เกินกลุ่ม

ละ 10 คน 7. การจัดการบรรยายและสัมมนา ฯลฯ ภายในแหล่งเรียนรู้ของกรมศิลปากรให้จำกัดจำนวนให้เหมาะสมกับพื้นที่และเว้นระยะห่าง 8. สแกนคิวอาร์โค้ด เช็กอิน-เช็กเอาท์ แอปพลิเคชันไทยชนะ และจัดให้มีการบันทึกข้อมูลผู้ใช้บริการด้วยวิธีอื่น กรณีผู้ใช้บริการไม่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่ 9. จัดให้มีการแนะนำ ตรวจตราควบคุม กำชับการให้บริการ ลดการรวมกลุ่มใกล้ชิดกัน โดยให้เป็นไปตามมาตรการควบคุมอย่างเคร่งครัด ควบคุมอย่างเคร่งครัด 10. ให้นหน่วยงานจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 19 แก่ผู้เข้าใช้บริการ

ภาพที่ 5: 10 มาตรการสำคัญ คัดกรอง ป้องกัน บริการปลอดภัย ใส่ใจติดตามพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ภาพที่ 6: 7 ความร่วมมือในการเข้าชมนิทรรศการ มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้

มาตรการในการเข้าชมของมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ได้จัดทำตามข้อปฏิบัติ “7 ความร่วมมือในการเข้าชมนิทรรศการ” (ภาพที่ 6) ได้แก่ 1. สวมใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าชมงาน เพื่อป้องกันตัวเองจากโอกาสติดเชื้อและการแพร่เชื้อ 2. ตรวจวัดอุณหภูมิก่อนเข้าชม หากเกิน 37.5 องศา จะมีการตรวจซ้ำ และถ้าอุณหภูมิยังไม่ลดจะของการเข้าชมในวันนั้น 3. ใช้แอลกอฮอล์ล้างมือก่อนเข้าชมนิทรรศการ 4. ซื้อตั๋วเข้าชมได้ 2 วิธี คือ 1. แคนเตอร์ขายตั๋ว 2. เครื่องขายตั๋วอัตโนมัติ 5. ยืนชมงานตามจุดที่มีสัญลักษณ์ และตามจำนวนที่กำหนด 6. ตอบแบบสอบถามออนไลน์ที่เครื่อง Kiosk ที่บริเวณหน้าห้องชั้น 2 และ 7. อย่าลืมแวะร้านค้าเลือกซื้อของที่ระลึกก่อนกลับ ที่บริเวณชั้น 1 ซึ่งมาตรการการปฏิบัติตนของทั้งสองพิพิธภัณฑ์มีความใกล้เคียงกัน

การระบาดช่วงปลายระลอกที่ 2 ในช่วงที่สถานการณ์คลี่คลาย ทางด้านสุขอนามัยและการรักษาความสะอาดนั้น ทั้งสองพิพิธภัณฑ์ยังให้ความสำคัญตามมาตรการแต่มีการปรับลดความเข้มข้นเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดที่เริ่มจะกลับสู่สถานการณ์ปกติ ทั้งนี้ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ยังคงมีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ และมีการฉีดพ่นฆ่าเชื้อตามความเหมาะสม มีตำแหน่งวางแอลกอฮอล์บริเวณทางเข้า ห้องจัดแสดง ห้องน้ำ ออโโซนห้องจัดแสดงอยู่แต่ลดจำนวนครั้งลง ฯลฯ และขอความร่วมมือในการสวมหน้ากากอนามัยภายในอาคาร ซึ่งเป็นการเพิ่มมาตรฐานความสะอาดของพิพิธภัณฑ์ (ภาพที่ 7-9)

ภาพที่ 7: (ซ้าย) จุด Check-in ก่อนเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

ภาพที่ 8: (กลาง) จุด Check-in ก่อนเข้าชมมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้

ภาพที่ 9: (ขวา) ประตูทางเข้า-ออกย่อย มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้

7. สรุปและอภิปรายผล

การปรับตัวของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร และมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ในช่วงของสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ในยุคนิวอร์มัลนั้น นับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก สามารถแก้ไขปัญหาและสื่อสารกับผู้เข้าชมได้อย่างต่อเนื่อง การตอบรับของผู้เข้าชมมีการตอบรับดีมาก ซึ่งสามารถเห็นได้จากจำนวนผู้เข้าชมและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งทางรูปแบบการเชื่อมคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตรูปแบบออนไลน์และการเข้าร่วมกิจกรรม ณ สถานที่จริงในรูปแบบออนไลน์ โดยการปรับตัวของทั้งสองพิพิธภัณฑ์ “เรื่องการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และบุคลากร” นั้นมีความคล้ายกัน คือ ใช้นโยบายการทำงานรูปแบบออนไลน์และเน้นการสื่อสารกับผู้เข้าชม บุคลากรทั้งสองพิพิธภัณฑ์มีความตื่นตัวในการปรับรูปแบบการทำงานและพัฒนาศักยภาพของตนเองและองค์กร “เรื่องนิทรรศการ กิจกรรม และการสื่อสารออนไลน์” ทั้งสองพิพิธภัณฑ์เน้นการเข้าถึงนิทรรศการ

ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง (Virtual Museum) ในระหว่างทางในการปรับตัวมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ สามารถปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์ มีการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ ที่ทันสมัยเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากมีหน่วยงานภายในองค์กรที่ทำเรื่องงานดิจิทัล และงานสื่อสารออนไลน์โดยเฉพาะ และเป็นองค์กรขนาดเล็กจึงสามารถปรับเปลี่ยนการทำงาน ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ในส่วนของ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครนั้น ในช่วงแรกต้องขอความร่วมมือผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร และจัดจ้างภายนอก แต่ในช่วงหลังนั้นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว ด้วยความที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมศิลปากร เป็นองค์กรของรัฐขนาดใหญ่ มีเครือข่าย ร่วมกันหลายหน่วยงาน ทำให้การจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆมีความหลากหลาย เช่น การจัดโครงการทางวิชาการ การจัดแสดง โขน ดนตรี ฯลฯ ซึ่งเป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติพระนคร

พิพิธภัณฑ์ยุคนิวออร์มัลสู่การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในอนาคต เมื่อเข้าสู่สถานการณ์ปกติ วิธีการดำเนินชีวิตในยุคนิวออร์มัลนี้กลายเป็นความเคยชินในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้ามองในเรื่อง ของการกระตุ้นให้ใช้เทคโนโลยีมีการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑ์และผู้เข้าชมนั้น ถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง แต่ความกังวลของผู้ออกแบบนิทรรศการและกิจกรรมนั้น จะทำให้ผู้คนเกิด ความคุ้นชินกับการรับข่าวสาร ความรู้จากแพลตฟอร์มต่างๆจนไม่เข้ามาชมในสถานที่จริง ทำให้ ในการทำโครงการและนิทรรศการหลังจากนี้มีความท้าทายขึ้น และเมื่อสถานการณ์ปกติจากสถิติ พบว่ามีผู้เข้าชมและกลุ่มชาวต่างชาติเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระหว่างที่มีการปิด พิพิธภัณฑ์ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางออนไลน์หลายช่องทางร่วมกับการนำเสนอการจัดแสดงและ ข้อมูลต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบที่น่าสนใจ แต่อย่างไรก็ตาม ทางพิพิธภัณฑ์ยังคงต้อง พัฒนาการจัดกิจกรรมและนิทรรศการเพื่อให้ตามทันกระแสความสนใจของผู้ชมในปัจจุบัน

แนวทางและมุมมองการปรับตัวของพิพิธภัณฑ์ในอนาคต แนวโน้มของคนรุ่นใหม่เริ่มสนใจ งานพิพิธภัณฑ์มากขึ้น พิพิธภัณฑ์มีการพัฒนาทั้งในเรื่องของการจัดแสดง กิจกรรม รวมถึงบริหาร การจัดพื้นที่ ลานกิจกรรม ฯลฯ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างพิพิธภัณฑ์และชุมชน เช่น การจัดนิทรรศการกลางแจ้ง งานออกร้านขายของ ขายอาหาร งานแสดงตามเทศกาลสำคัญต่าง ๆ มีการเชิญบุคคลที่เป็นที่สนใจ เช่น ดารา นักร้อง อินฟลูเอนเซอร์ ยูทูบเบอร์ ผู้มีชื่อเสียง ฯลฯ เพื่อดึงดูดผู้เข้าชมในหลายกลุ่มให้เกิดมุมมองใหม่ หรือเพิ่มจุดถ่ายรูป จุดเช็คอิน ฯลฯ เพื่อให้สอดคล้อง

กับวิถีคนรุ่นใหม่ มุมมองของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันนอกจากจะเป็นสถานที่เรียนรู้แล้วนั้นยังเป็นสถานที่ที่จัดรวมชุมชนและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้พิพิธภัณฑ์ได้พัฒนาตนเอง และการนำเสนอรูปแบบงานนิทรรศการ การจัดแสดง และกิจกรรมต่าง ๆ ผสานกับการสื่อสารออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เข้ากับยุคดิจิทัล นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดสู่พิพิธภัณฑ์ยุคใหม่

รายการเอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. 2564. รายงานสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019.

เอกสารพิมพ์เผยแพร่โดยศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน กรมควบคุมโรค.

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. 2563. EOC กับ COVID-19. คร.สัมพันธ์ กรมควบคุมโรค, 2563, 7,(3), หน้า 3

จิรา จงกล .2532. พิพิธภัณฑสถานวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ .2 กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางจิรา จงกล ณ วัดเทพศิรินทราวาส . 2532 เมษายน 4 วันอังคารที่ . วาส กรุงเทพมหานคร

นิคม มุสิกคามะ. 2536. คู่มือ การปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ :พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร. (25 มีนาคม 2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 37 ตอนพิเศษ 69, หน้า 1.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ประกาศและ คำสั่งของจังหวัดที่ออกโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 ฉบับที่ 14). 14 กันยายน 2563.(ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 37 ตอนพิเศษ 209, หน้า 10-11.

ประชาไท. (2566). การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา(COVID-19)ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://prachatai.com/journal /97618.2565/03 /2022>

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.2542 .ศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ.ราชบัณฑิตยสถาน : ราชบัณฑิตยสภา. 2563. ราชบัณฑิตบัญญัติศัพท์คำว่า “New normal”. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2566. จาก <https://royalsociety.go.th>.

ศรัณยา สี่มา, มาตรการปิดเมือง (Lockdown) กับการควบคุมโรคโควิด 19 ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2566. จาก <https://library.parliament.go.th/th/radioscript-rr2565-jan3>.

BBC NEW ไทย. (2566) โควิด : องค์การอนามัยโลกประกาศยุติสถานการณ์ฉุกเฉินโควิด-19. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2566. จาก <https://www.bbc.com/thai/articles/ce9x7rew95po>.

Fihrm-ap. (2022). *พิพิธภัณฑ์ลัทธิมนุษยชนนานาชาติ สาขาเอเชียแปซิฟิก*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2566. จาก

https://fihrmaphrm.gov.tw/views/?g=news_content&sid=273.

Muse Around The World. (2566). “100 ปีตึกเราการค้นพบตึกมิวเซียมสยามอีกครั้ง ”. สืบค้นเมื่อวันที่ .2566 ตุลาคม 2 จาก <https://www.museumsiam.org/km.php?CID=13&sid=22>.

สัมภาษณ์

กรภัค สุทธิยะรักษ์. ผู้ช่วยปฏิบัติงานต้อนรับและบริการความรู้. สัมภาษณ์ วันที่ .20 พฤศจิกายน 2566.

จิฬายุ จันทะคัด. ผู้ช่วยปฏิบัติงานและบริการความรู้ มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้. สัมภาษณ์. 19 มิถุนายน .2566

ชนนชนก พลสิงห์. รักษาการผู้อำนวยการฝ่ายนิทรรศการและกิจกรรม มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้. สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2566.

ของทิพย์ เสริมสวัสดิ์ศรี. ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาพื้นที่และบริการ มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้. สัมภาษณ์ .20 มิถุนายน .2566

ดวงกมล กมลานนท์. ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 20 มีนาคม .2566

ยุทธานวรากร แสงอร่าม. ภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร. สัมภาษณ์.15 พฤษภาคม .2566

อภิมุข ศรีนวลจันทร์. พนักงานบริการวิชาการและจัดการความรู้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร. สัมภาษณ์.15 พฤษภาคม 2566 .